

Шандор Ф. Ф.

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТЕОРЕТИЧНО ОБҐРУНТОВАНИХ ОРІЄНТИРІВ ВНУТРІШНЬОЇ І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано ставлення до ідеології як в Україні, так і в інших республіках колишнього СРСР, що зазнало істотних змін. Ідеологія впливає на всю сукупність соціальних відносин, що визначають глобальний розвиток сучасного людства. Вона є багатогранним явищем, що вміщує сукупність соціальних поглядів й етичних настанов, системи цінностей і політичних орієнтацій.

Ключові слова: трансформаційні процеси, національна свідомість, національне виховання, національні орієнтири.

Відразу після розвалу Радянського Союзу ставлення до ідеології було переважно негативним, оскільки тотальна ідеологізація суспільного життя епохи «розвиненого соціалізму» викликала у громадській свідомості ефект несприйняття, відторгнення цього явища взагалі. Поширеною була теза, що будь-яка ідеологія погана і слід позбутися цього феномену в усіх його виявах. Проте згодом стало очевидним, що боротьбу за звільнення від тоталітарної ідеології не слід поширювати на ідеологію загалом. Трансформаційні процеси вимагали глибокого ідеологічного забезпечення, теоретично обґрунтованих орієнтирів внутрішньої і зовнішньої політики.

Філософська спадщина, присвячена проблемам ідеології, здатна вразити своїм обсягом і розлогістю тематики. За два століття наукового осмислення цього явища виникла низка шкіл і напрямків, що відображають різноманітні підходи до розуміння природи, ролі й місця ідеології в житті суспільства. Найбільш відомі опінії належать К. Марксу, К. Мангейму, Т. Парсону, Р. Мертону, П. Бурдьє, Г. Маркузе, М. Горькаймеру, Т. Адорно, К. Попперу, Ю. Габермасу, М. Фуко, Р. Барту, К. Гірцу, Л. Альтюссеру, О. Уледову, М. Яковлеву та ін. Але жодна з них не претендує на безумовне й універсальне знання стосовно ідеології. З відомих причин питання теорії ідеології в українській філософії почали об'єктивно й ґрунтовно розробляти лише наприкінці ХХ століття. Сьогодні це також є предметом дослідження вітчизняних науковців, зокрема Л. Губерського, В. Андрущенко, М. Михальченка, В. Заблоцького, П. Кравченка та інших, погляди яких також зазнали впливу світових трансформаційних і глобалізаційних процесів.

Метою дослідження є виявлення найбільш значущих чинників методологічного, соціально-історичного, світоглядного характеру, які найбільш виразно вплинули на розвиток теорії ідеології. Це стає дуже складним завданням, якщо не визначити спектр тем, якому віддають перевагу дослідники.

На думку автора, доцільно спершу виокремити теми, засобом розгляду яких можна виявити визначальні чинники методологічного, соціально-історичного, світоглядного характеру, які найбільше вплинули на розвиток теорії ідеології. Отже, ключовим питанням дослідження феномену ідеології є:

– природа й сутність ідеології (К. Маркс, Ф. Енгельс, представники Франкфуртської школи, «соціології знання», неопозитивісти);

– характеристика соціальних функцій ідеології (Т. Парсонс, О. Лемберг, А. Гоулднер, Л. Альтюссер, К. Гіртц, П. Бурдьє), зокрема вивчення її ролі в індустріальному й тоталітарному суспільстві (Г. Маркузе, Т. Адорно, К. Ленк);

– причини, спрямованість і форми трансформації ідеології в історичній ретроспективі і в сучасному світі (Ю. Габермас, М. Фуко, Р. Барт й ін.)

У зв'язку із заідеологізованістю і моноідеологічністю комуністичного ладу в перші роки незалежності ідеологія піддалася науковому остракізмові, ідеологічна проблематика часто випадала з поля наукових інтересів, а сам термін набував негативного відтінку. Дослідники якщо й зверталися до цієї проблеми, то переважно в ракурсі розгляду й аналізу тоталітарної ідеології. Нерідко цю проблему намагалися вирішити, не включаючи ідеологію до складу значущих інституційних утворень або ж відводячи їй незначну роль [9, 134].

Дослідження ідеологічного простору сучасної України, пошук об'єднавчої ідеології українського суспільства та визначення її елементів знайшли відображення у працях вітчизняних суспільствознавців: А. Білоуса, О. Валевського, І. Гаврилюка, В. Заболоцького, В. Корнієнка, В. Кременя, І. Кресіної, В. Лісового, О. Лановенка, М. Михальченка, І. Попової, В. Ребкала, Ф. Рудича, П. Ситника, В. Скуратівського, С. Телешуна, у дисертаційних роботах О. Заздравної, В. Тарана, Р. Войновича, І. Смагіна та інших.

Особливістю України є те, що вона розташована на цивілізаційному перехресті. Тому виникають труднощі з генеруванням консенсусної ідеологічної концепції, здатної об'єднати націю. Крім того, слід

враховувати, що Україна перебуває в перехідному періоді свого розвитку. Його особливості зумовлені, по-перше, залишковими обставинами життєдіяльності суспільства, що склалися в системі колишніх соціальних координат; по-друге, дестабілізацією основних показників якості життя, спричинених насамперед різким розривом колишніх збалансованих зв'язків; по-третє, неефективним і надто тривалим пошуком суспільних пріоритетів і стратегічних партнерів; нарешті, інертністю суспільної психології людей, які звикли керуватися далеким від демократії та ринкових відносин цінностями [1, 360].

Якщо коротко згадати історію розвитку української ідеологічної думки, то більшість дослідників вказують на три основні шляхи її розвитку.

Перший шлях – «малоросійська» ідея. Її сутність полягає в тому, що Україна є частиною так званого «російського світу», тому вона має притримуватись проросійської орієнтації. На сьогодні її прибічниками є представники лівого і лівоцентристського спектру українського політикуму (КПУ, частково СПУ, СелПУ), УПЦ (московського патріархату), різноманітні товариства «російської культури» тощо.

Реконструкція історичного міфу. Росіяни і українці – брати-слов'яни, що мають спільну віру, культуру, традиції. Київська Русь – колиска трьох братніх народів. Після її розпаду українці й росіяни як частина єдиного цілого завжди прагнули до воз'єднання, чого й досягли в 1654 році в Переяславі. У 1991 році внаслідок підступів Заходу і зради власної еліти сталося знищення загальної батьківщини і штучне розмежування братніх народів.

Культурно-лінгвістична парадигма. Двомовність, акцентування на загальних рисах. Українська культура в цьому контексті є локальним виявом загальноросійської.

Другий шлях – ідея незалежної України («самостійницька» ідея). Умовно її можна розділити на два підвиди: ліберальну (ліберально-демократичну) та націоналістичну. Орієнтована на захід. Її прибічниками – центристи і представники правоцентристського спектру української політики (ПРП, «Рухи», КУН, СНПУ), греко-католики, численні неурядові організації.

Реконструкції історичного міфу. Київська Русь – українська держава. Її спадкоємцем є Велике Князівство Литовське, яке в результаті Кревської та Люблінської унії оформилося разом з королівством Польським у Річ Посполиту. Війна Богдана Хмельницького між старою (магнати) і новою (козаки) українською шляхтою, що закінчилась катастрофою («Руїною»). Після цього – перманентна боротьба за незалежність (Виговський, Мазепа,

Центральна Рада/Директорія, ОУН-УПА), що закінчилася в 1991 році проголошенням Акту про незалежність України.

Культурно-лінгвістична парадигма. Україна – європейська держава. Акцентування на пріоритетності української мови над російською, сумісності з європейською культурою, що не притаманне північно-східному сусіду (братства, елементи Ренесансу, Реформація і Контрреформація, Магдебурзьке право і т.п.).

Третій шлях – «імперська ідея». Умовно її можна розділити на проросійську та антиросійську. Київ є альтернативою Москві в сенсі домінації на поствізантійському просторі. Основними прибічниками цієї ідеї себе проголошують УНА-УНСО, «Щит Батьківщини» (антиросійська лінія), різні право- та ліворадикальні проросійські громадські організації (проросійська лінія), представники школи аріософії.

Реконструкція історичного міфу. Україна – колыска арійської цивілізації, прабатьківщина аріїв. Кіммерійські, скіфські, сарматські державні утворення – це протоукраїнські держави. Україна – спадкоємиця православ'я і візантійської цивілізації у східних слов'ян. Київ – «мати міст руських», духовний центр, який за умов духовного занепаду слов'яно-візантійської цивілізації приречений стати центром її відродження.

Культурно-лінгвістична парадигма. Україна – справжній центр поствізантійського світу, Heartland («Серединна земля») Великого Євразійського простору. Пріоритет лєндпатріотизму (патріотизм, що базується на землі/території) над фолькпатріотизмом (патріотизм на підставі сутнісних ознак народу). Глорифікація всіх, хто мислив Україну ширше, ніж «від Сяну до Дону» (князь Святослав, Безбородько, Капніст, Липа, Скоропадський). У лінгвістичному сенсі «проросіяни» акцентують увагу на церковнослов'янській мові, «антиросіяни» – на паралелях української мови і санскриту.

Упродовж попередніх двох десятиліть українське суспільство зазнало істотних змін. Зрушення у всіх сферах життя створили низку проблем, характерною особливістю яких є невідповідність між новими вимогами життя та старими схемами життєдіяльності, несформованістю загальних орієнтирів і критеріїв для створення ефективних соціальних систем. Динаміка суспільного буття загострила проблематику місця і функції, самореалізацій і соціальної ролі людини. Це призводить до дезорієнтованості соціальної діяльності, до напруженості, конфліктогенності форм її перебігу. На цьому тлі актуалізується потреба формування ідеології як соціальної стратегії,

яка задавала б цілі, смисли, горизонти життєдіяльності як людини зокрема так і суспільства загалом.

Як відносно систематизована сукупність уявлень, поглядів, сутнісною рисою яких є функціональний зв'язок з інтересами і спрямуваннями соціальних груп, ідеологія є невід'ємним функціональним компонентом громадянського суспільства, одним з елементів його фундаменту. Постаючи теоретичною формою обґрунтування та легітимізації суспільних цінностей, ідеологія з точки зору функціональної ролі у суспільстві є суспільним інтегратором і координатором у вирі відцентрово спрямованої свідомості окремих соціальних груп. Подібно до того, як держава є інтегратором і координатором суспільного буття у вирі різноманітних інтересів та потреб окремих людей і соціальних груп, так ідеологія є координатором та інтегратором у виразах свідомісного та світоглядного полів, що взаємодіють і взаємозалежать від потреб, інтересів та цінностей людського життя.

Наукове дослідження ідеології як феномену суспільного життя отримало свій розвиток у ХІХ – на початку ХХ століття. Класичним виявилось осмислення ідеології, здійсненне К. Марксом, В. Леніним, М. Манґеймом, Т. Адорно, Л. Альтюссером, А. Грамші та іншими вченими, які здійснили спробу розкрити сутність цього явища, систематизувати та структурувати ідеологічні компоненти.

Закладене в цей період протиставлення двох різних підходів до розуміння ідеології визначило розбіжності в дослідженнях. У радянській науці відстоювалася можливість існування наукової ідеології і на цій підставі аналізувалися роль, значення, місце і соціальні функції марксистської ідеології на противагу «ілюзорності», «хибності» ідеології буржуазної. З кінця 70-х років ХХ століття Н. Біккеніним, А. Уледовим, М. Яковлєвим, Ж. Тощенком були створені узагальнюючі теоретичні праці, що розкривали сутність ідеології її основні функції і роль.

Український період вивчення ідеологічного процесу можна умовно поділити на два етапи: перший розпочався за радянських часів у 70-х роках ХХ століття і був представлений філософами, що розглядали ідеологію як невід'ємну частину суспільної свідомості з їх істинними й помилковими переконаннями. Українська філософська думка того часу була практично тотожною радянській філософії. Другий період хронологічно співпадає з існуванням незалежної Української держави й характеризується багатоманітністю ідеологічних концепцій західного й східного зразка, їх поєднанням і спробою знайти

непересічне й найбільш цінне для формування саме української державності.

Нова генерація філософів передусім поставила за мету осмислити й адаптувати до вітчизняних суспільних реалій безліч західних теоретичних концепцій стосовно ідеології та ідеологічного процесу. Сутність ознаки ідеології досліджували В. Лісовий [5, 218], В. Таран, Р. Лях; вплив ідеології на суспільну свідомість аналізував М. Слюсаревський; окремі ідеологічні течії, їхній історичний та цивілізований контекст докладно розкриті в працях В. Заблоцького [4, 15], М. Томенка. Новим актуальним напрямом дослідження стало вивчення ідеологічних впливів на «повсякденну свідомість», який започаткувала І. Попова [2, 30].

У дослідженнях феномену ідеології актуалізується розгляд концептуалізації підходів до вивчення процесу виникнення і становлення ідеології, які структурно визначаються як атропоцентричні, соціоцентричні та культурно-історичні вектори. Антропоцентризм вбачає витoki виникнення і розвитку ідеології у природі людини та еволюції міфологічного світогляду. Соціоцентризм переважним історичним полем виникнення ідеології виокремлює Новий час, оскільки саме тоді відбулися найбільш істотні зміни у соціальній структурі суспільства, його духовній та науковій сферах. Культурно-історичний зріз інтерпретації виникнення і становлення явища характеризується особливим виявом ідеології в межах розвитку суспільств того чи іншого типу. Ідеологія як форма суспільної свідомості в процесі змін є формою організації духовного буття соціуму. Атрибутом суспільної свідомості ідеологія постає як ідеологічність, яка набуває соціального виміру через самоусвідомлення і цілепокладання.

Структура ідеології постає єдністю фундаментального та оперативного рівнів. Змістовна частина ідеології представлена внутрішньою динамікою раціонально-ірраціональних структурних елементів. Фундаментальний рівень ідеології тяжіє до раціоналізму, оскільки тут логіка домінує над спостереженням, роздуми – над практикою, принципи – над прецедентами, цілі – над засобами, а пізнання постає переважно як опосередковане. Оперативний рівень ідеології у своїй основі є емпіричним, оскільки тут спостереження домінують над логікою, практика – над роздумами, прецеденти над роздумами, прецеденти – над принципами, засоби важливіші, ніж цілі, а пізнання більш безпосереднє.

Ідеологія як сукупність ідей, поглядів, принципів, цінностей, що відображають у більш-менш систематизованій формі відношення

людей до навколишньої дійсності і взаємовідносини, які фіксують становище, роль і місце індивіда у суспільстві, визначає духовну владу людської спільноти, виражає її інтереси, проектує майбутню модель суспільства, оптимальну для цієї соціальної групи. Ідеологія формує особистість, спонукає її до дій, стимулює і спрямовує політичну поведінку, об'єднуючи при цьому дії суспільства і окремих індивідів. Саме від сумарного вектора ідеології кожної соціальної спільноти залежать майбутнє конкретної історичної країни, її суспільний устрій, культура, політична поведінка громадян тощо.

Поняття «ідеологія» розкриває взаємозв'язок і специфіку багатьох процесів: економічного, політичного, правового, морального, естетичного та інших. Звідси конкретні форми ідеології: політичні, економічні, правові тощо.

Існуючи на різних рівнях, ідеологія в геополітичному форматі відображає інтереси окремих країн (мікроідеологія) та інтереси провідних країн світу (макроідеологія). У цьому контексті ідеологія визначається вже як неодмінний компонент суспільної свідомості, як ідейність – компонент свідомості особистісної. Доки у світі співіснуюватимуть різноманітні суспільства, відбуватиметься боротьба мікроідеологій за право виходу на макроідеологічний рівень.

Мікроідеологія – це щось на кшталт захисного механізму нації, який дозволяє останній турбуватися про свої інтереси. Звідси впливає необхідність розробки механізмів керування нею – якщо нація не буде керувати своєю ідеологією, за неї це зроблять інші нації, але вже для забезпечення власних цілей. Особливо актуальним є формування власної ідеології для країн з перехідною економікою (Україна є саме такою країною), які перебувають під потужним впливом більш розвинених країн.

Про це не замислювались в 90-ті роки, коли вплив марксистсько-ленінської ідеології відчутно послабився. Однак вакуум у цій сфері неможливий: коли пострадянське суспільство залишилося без офіційної ідеології, то суспільна свідомість почала заповнюватися ідеями катастрофізму: людей залякували екологічною, демографічною, сировинною, енергетичною та іншими кризами. Серед причин подібного явища дослідники називають як прагнення західних країн довести ідеологічну боротьбу до переможного кінця – знищення колишнього ідеологічного противника через підрич його морально-психологічного стану, так і економічні війни (витіснення конкурентів із ринків збуту товарів).

Що б не знаходилося в основі таких дій, результати запровадження ідеології катастрофізму очевидні: сучасний стан українського

суспільства характеризується занепадом виробництва, безробіттям, низькою тривалістю життя, падінням народжуваності, високим рівнем злочинності, переходом людини корпоративної до людини економічної, зорієнтованої на досягнення власного успіху будь-якими засобами.

Україна повинна відмовитись від подібного згубного шляху пасивного сприйняття чужих ідеологічних впливів, що призводять до виродження і деградації. Не останню роль у справі самовідновлення нації повинна відіграти саме ідеологія, сформована українським народом самостійно, спираючись на свою історію, традиції і аналіз прорахунків радянської ідеології. Національна за походженням ідеологія висуває принцип самоцінності з деякими тактичними елементами ізоляціонізму – «тільки ми самі можемо допомогти собі». Звичайно, повністю виключити сторонній вплив неможливо, але потрібно намагатися його послабити чи використовувати у власних інтересах. Ідеологія, яка покликана об'єднати український народ, має забезпечити політичний, економічний, культурний розвиток країни, а відтак і її громадян – всіх разом і кожного окремо.

Історія розвитку суспільства свідчить, що ідеї лише тоді завойовують маси, коли пов'язані з життєво важливими інтересами людей і виходять з них. Оскільки ідеологічні системи неоднорідні, то реалізація прогностичної функції (як і інших) залежить насамперед від характеру і змісту інтересів, що відображаються цією ідеологією.

Кожна соціальна спільнота прагне певного формату майбутнього залежно від свого становища і ролі у суспільстві. Стратегічне завдання ідеології полягає в тому, щоб «озброїти» соціальну групу теоретичним усвідомленням своїх пріоритетних цілей і завдань, котрі виходять за межі повсякденних уявлень. Саме тому ідеологія є своєрідним інструментом соціального орієнтування і прогнозування, а сконструйована нею модель перспектив розвитку – методологічною основою пізнання суспільних тенденцій і явищ.

Істотну роль у переосмисленні ролі ідеології в житті суспільства й особи відіграли праці щодо «деідеологізації» та «реідеологізації» суспільства Д. Белла, К. Поппера, Р. Арона, Е. Тоффлера, Зб. Бжезинського, О. Лемберта, Р. Нейсбіта та інших західних учених другої половини ХХ століття. У цих дослідженнях превалювала ідея про можливість побудови безконфліктного суспільства, в якому суспільний консенсус скасує саму необхідність ідеологічних систем. Окремі аспекти виконували функцію протидії експансії марксистсько-ленінської ідеології, носії якої прагнули переконати весь світ у перспективі соціалістичного вибору як нібито справедливого і єдино

правильного, а також як спроба певних соціальних груп утвердити нову ідеологічну парадигму, що відповідала б реаліям західного способу життя і модернізованим цінностям [2, 31].

В умовах «холодної війни», коли ідеологічне протистояння країн соціалістичного табору та Заходу розгорнулося не на користь останнього, постала проблема «деідеологізації» суспільства та сформувалася відповідна теорія, фундатором якої став американський соціолог Деніс Белл. У праці «Кінець ідеології», яка побачила світ у 1960 році, він проголосив тезу, що політичні ідеології, призначенням яких є мобілізація суспільних груп заради суспільних змін, втрачають своє значення в постіндустріальному суспільстві. Згідно з Д. Беллом, із закінченням ідеологічної ери настає час неідеологічної соціології – неупередженого дослідження суспільства, а наукова соціологія не має і не повинна мати нічого спільного з ідеологією. Таким чином, спростовувалося принципове положення марксистської соціології про неподільність соціології, політики та ідеології. Окрім того, в Д. Белла, К. Поппера та Р. Арона «кінець ідеології» розглядався як один з аспектів боротьби класових інтересів, політичних амбіцій, непомірних егоїстичних бажань.

За умов становлення постіндустріального суспільства в 1970-1980-х років на зміну концепції деідеологізації приходять концепції реідеологізації. Реідеологізація є процесом відродження ідеології, оновленою вірою в ідеологію, посилення її ролі в сучасному світі. Провідні теоретики (Р. Арон, О. Лемберг, Р. Нейсбіт та інші) на початку 1970-х років оголосили, що відбувається бурхливе відновлення світоглядних ресурсів, зміцнюється втрачена в попередні десятиліття віра в мобілізаційну силу ідеології. Пізніше реідеологізація трактувалася як масове залучення широких верств населення до ідеалів і цінностей сучасного суспільства [3, 160]. Результатом стало обґрунтування ідеології як невід'ємного елементу організації суспільного життя, що виконує вкрай важливі соціальні функції. Ця позиція розкривається в дослідженнях А. Вінера, О. Лемберга, Г. Маркузе, Дж. Лоджа, а також у працях Р. Арона, Д. Белла, погляди яких назвали світоглядних трансформацій.

Сучасні соціальні трансформації, що констатують появу нових специфічних особливостей ідеологічного процесу, пов'язаних із маніпулюванням та активізацією ідеологічної міфотворчості, відображені у працях Т. Євгенєвої, Л. Зубрицької, С. Кара-Мурзи, А. Кольєва, І. Кравченка, Я. Любивога, М. Маклюєна, В. Міщенко, А. Тузикова, Г. Шиллера.

Процес реідеологізації став синонімом відродження аксіологічного (ціннісного) підходу до соціальних взаємодій, а одночасна увага реідеологізації до людських ціннісних орієнтацій підсилила міфологічні компоненти ідеології. Як наслідок, у процесі реідеологізації сформувалося дві тенденції. Одна – неоконсервативна версія – пов'язана з посиленням ідеологічного компонента національно-культурної інтеграції; у цьому разі ідеологія набуває змісту традицій, а традиція освячує ідеологію. Інша – ліберальна версія – ставить завданням формування нової «глобальної ідеології» як основи всепланетарної єдності.

У контексті реідеологізаторської тенденції в західній літературі обговорювалися питання про те, що справді мали на увазі Р. Арон, Зб. Бжезинський, Д. Белл, С. Липсет, Е. Шилз та ін., коли говорили про «кінець ідеології». З'ясувалося, що йшлося не взагалі про кінець ідеологій, а про кінець у певному смислі: вичерпали свій вік ідеології, що втілювалися в репресивні соціальні практики

Навіть популярні наприкінці 80-х – на початку 90-х років минулого століття концепції кінця історії Ф. Фукуями та зіткнення цивілізації С. Хантінгтона певною мірою продовжують традиції деідеологізації та реідеологізації. Зокрема, Ф. Фукуяма у праці «Кінець історії» стверджує, що прийде кінець історії, якщо у світі восторжествує моноідеологія. Оскільки крім ліберальної інших ідеологій не існує, значить немає боротьби, немає руху, історія прийшла до кінцевої стадії [6, 10]. Це і є фактичними визнаннями ролі ідеології як ключової рушійної сили історії.

В Україні за роки незалежності ставлення до ідеології зазнало істотних змін. Одразу після розпаду СРСР воно було зневажливе і навіть подекуди вороже. Усвідомлюючи уроки власної трагічної історії, люди не хотіли бути «об'єктами духовного насильства нівелюю чого впливу моноідеології». Поширеною стала думка, що будь-яка ідеологія негативна і треба позбутися цього феномену в усіх його виявах. Це було цілком закономірним процесом, оскільки марксистсько-ленінська ідеологія, що насаждалася впродовж 70-ти років, майже повністю дегуманізувала культуру: ідеї самоцінності людини, величі й благородства особистості повністю затьмарила ідея великої держави.

І хоча кільком поколінням радянських людей були прищеплені згубні патерналістські настрої, наука (особливо суспільнознавство), мистецтво й освіта у стислі терміни зуміли звільнитися від ідеологічних кайданів марксистсько-ленінської ідеології. Важливо, як підкреслює О. Валевський, що це було визволенням не просто від

ідеології партії чи класу, а від державної ідеології [7, 575]. Нині демократична правова держава не може визнавати жодну ідеологію обов'язково і насаджати її в суспільстві. З іншого боку, досвід західних демократій довів, що без певної системи ідей украй важко визначити мету, завдання і напрями подальшого розвитку країни. Вихід із цього уявного протиріччя полягає в тому, що жодна ідеологія не може бути наділена обов'язковим або примусовим статусом. Людина в цивілізованому соціальному середовищі має право самостійно обирати прийнятну для неї ідеологію, оптимальний спосіб світосприйняття й оцінки навколишньої дійсності.

Окрім того, є чимало різновидів ідеологій, серед яких «ідеології-світогляди, призначені об'єднувати великі групи людей – етноси, нації, суспільні верстви (класи) і навіть усе людство (так звана «глобальна ідеологія», що лежить основі сучасної системи міжнародного порядку)». Такі ідеології утверджуються протягом тривалого часу разом із поступовим, спадкоємним, еволюційним шляхом розвитку народу. Внаслідок цього у людей зближуються точки зору, виробляється споріднена система політичних, соціальних, етнічних, духовних та інших цінностей, світоглядних переконань тощо. Хоча вони не тотожні, але забезпечують суспільно-політичну стабільність і прогресивний перебіг історичного розвитку.

Отже, держава як суб'єкт політичних відносин повинна мати власну ідеологію як стратегему суспільного розвитку. Слід погодитися що брак державної ідеології не корисний для суспільства, оскільки ігнорує природу й такі загальні функції ідеології, як інтегруюча, мобілізуюча, регулююча й організаційна, що були ретельно обґрунтовані засновниками марксизму ще в минулому столітті, але не втратили свого значення нині, в тому числі щодо державної ідеології, яку в Україні відрекомендовують національною ідеєю.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Заблоцький В.П.* Лібералізм: ідея, ідеал, ідеологія. – Донецьк: Янтра, 2001. – 368 с.
2. *Зелінський М.Ю.* Прогностична функція ідеології // Філософські проблеми гуманітарних наук, 2005. – № 4-5. – С. 27-31.
3. *Культура. Ідеологія. Особистість: Методолого – світогляд. аналіз / Губерський Л., Андрущенко В., Михальченко М.* – К. : Знання України, 2002. – С. 162.
4. *Михальченко М.І.* Политическая идеология как форма общественного сознания. – К., 1981. – С. 14-54.

5. *Попова И.М.* Повседневные идеологии. Как они живут, меняются, исчезают. – К. : Ин-т социологии НАНУ, 2000. – 219 с.
6. *Семиноженко В.* Украина наравне с мировыми лидерами: «воздушный замок» или достижимая цель? // Ойкумена. Альманах сравнительных исследований политических институтов, социально-экономических систем и цивилизаций. – Харьков: Константа – Выпуск 4. – 2006. – С. 7-12.
7. *Философский энциклопедический словарь / Ред. – сост. Е.Ф. Губский и др.* – М.: Инфра, 2003. – 576 с.
8. *Фукуяма Ф.* Конец истории // Вопросы философии. – 1990 – № 3. – С. 134–148.

Шандор Ф. Ф. Трансформационные процессы теоретически обоснованных ориентиров внутренней и внешней политики Украины.

Статья посвящена обзору отношение к идеологии как в Украине, так и в других республиках бывшего СССР, претерпело существенные изменения. Идеология влияет на всю совокупность социальных отношений, определяющих глобальное развитие современного человечества. Она является многогранным явлением, содержит совокупность социальных взглядов и этических установок, системы ценностей и политических ориентаций.

Ключевые слова: трансформационные процессы, национальное сознание, национальное воспитание, национальные ориентиры.

Sandor F. F. Transformation processes theoretically based guidelines internal and external policy of Ukraine.

The paper reviews attitudes toward ideology in Ukraine and other former Soviet republics, which has undergone significant changes. Ideology affects the totality of social relations that define the global development of modern humanity. It is a multifaceted phenomenon, which contains a set of social attitudes and ethical guidelines, values and political orientations.

Keywords: transformation processes, national consciousness, national education, national benchmarks.

Вознюк Н. В.

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ НАУКОВОЇ ТА МІФОЛОГІЧНОЇ ФОРМ СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

Компаративний аналіз наукової та міфологічної форм суспільної свідомості дозволяє розглядати міф як одну із частин науки. Оскільки вона є